

НАВІНЫ

10 (2)

▶ КОНКУРС

ПОМНІКІ КУПАЛУ І КОЛАСУ

Міністэрства культуры Беларусі абвясціла конкурс на стварэнне эскізнага праекта помніка Янку Купалу і Якубу Коласу ў Варшаве. Арганізатарамі конкурсу сталі Акадэмія мастацтваў і Беларускі саюз мастакоў.

Мэта конкурсу — пошук найлепшага варыянта помніка, які плануецца ўсталяваць у парку «Марское вока» ў Варшаве.

Паводле патрабаванняў арганізатараў эскізы праект павінен найбольш выразна і дакладна перадаваць вобразы Янкі Купалы і Якуба Коласа на аснове гістарычных звестак пра жыццё і творчасць пісьменнікаў. Удзел у конкурсе могуць узяць скульптары, якія маюць адпаведную прафесійную адукацыю.

Будучы помнік абавязкова павінен адпавядаць наступным

патрабаванням: яго кампазіцыйнае і пластычнае выкананне павінна быць выканана ў найлепшых традыцыйных класічнага і нацыянальнага манументальнага мастацтва, а сам ён павінен быць з бронзы альбо граніту.

Матэрыялы павінны быць прадстаўлены на разгляд у Міністэрства культуры да 29 кастрычніка.

▶ ДРУК

НОВЫЯ «ТЭРМАПІЛЫ»

Чатырнаццаты выпуск «Тэрмапілаў» быў прэзентаваны на сустрэчы Беларускага літаратурнага аб'яднання Польшчы «Белавежа» на кафедры беларускай філалогіі ў Беластоку.

Проза Янкі Сіпакова, Радзіма Гарэцкага, Сакрата Яновіча, Галіны Сяўрук. Паэзія беларускіх літаратараў з Беларусі і Беластоцчыны, літаратурная крытыка і літаратурна-навуковыя артыкулы — пад вокладкай больш чым 300-старонкавага выдання.

Па словах старшыні літаратурнага аб'яднання «Белавежа» пісьменніка і прафесара Яна Чыквіна, кожны «Тэрмапілаў» адметны:

— Адрозніваеца ў вочы вялікая колькасць матэрыялаў:

356 старонак мае чатырнаццаты нумар. Усе матэрыялы цікавыя. Найважнейшае, што яны арыгінальныя, гэта не перадрукі, мы перадрукаем увогуле не выкарыстоўваем.

Акрамя прэзентацыі «Тэрмапілаў», былі прадстаўлены зборнікі твораў сябраў «Белавежы», выдадзены за апошні год. Сярод іх — кнігі Алены Анішэўскай, Галіны Тварановіч і Жэні Мартынюк. Выданне выбраных твораў прэзентаваў на сустрэчы і старшыня аб'яднання Ян Чыквін.

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» — У МУЗЕІ УКРАЇНЫ

Нумар «Літаратурнай Беларусі» за 24 верасня стаў адным з экспанатаў літаратурнага музея Восіпа Макавея ў горадзе Явараў на Львоўшчыне.

Асобнік газеты, на старонках якога былі апублікаваны пераклады вершаў паэта, празаіка, вучона-

га і грамадскага дзеяча Макавея на беларускую мову, быў адасланы ў Явараў. Пераклаў вершы славутага ўкраінца паэт Сяргук Сяс.

Дырэктар львоўскага музея Д. Місюк шчыра падзякаваў рэдакцыі «Літбелкі»: «Широкосердечно дякуємо Вам за цей чудовий подарунок нашому музею Осипа Макавея», — і пажадаў творчага плёну беларускім літаратарам.

▶ РАДА

ВОСЕНЬСКАЕ ПАПАЎНЕННЕ

21 кастрычніка прайшло чарговае пасяджэнне Рады Саюза беларускіх пісьменнікаў (СБП). Была заслухана справаздача кіраўніцтва арганізацыі аб дзейнасці ў III квартале і разгледжаныя 8 кандыдатур на ўступленне ў СБП.

Сярод асноўных арганізацыйных мерапрыемстваў, праведзеных СБП за мінулыя тры месяцы, старшыня грамадскага аб'яднання Аляксандр Пашкевіч назваў наступныя: выступленні членаў СБП як арганізацыі-сузаснавальніцы грамадскай кампаніі «Будзьма беларусамі!» ў Мінску і рэгіёнах Беларусі; правядзенне грамадскай акцыі «Лета з Быкавым» (распаўсюд па бібліятэках і летніх школьных лагерах тамоў Поўнага збора твораў В.Быкава); правядзенне агульнарэспубліканскага літаратурнага конкурсу «Жанчына ў сучасным грамадстве» і падрыхтоўка да правядзення 4-5 студзеня двухдзённага семінара па гендэрнай праблематыцы і выніках конкурсу; правядзенне літаратурнага конкурсу для моладзі, прысвечанага 80-годдзю з дня нараджэння У.Караткевіча; правядзенне дзіцячага конкурсу казак; арганізацыю і правядзенне мерапрыемстваў з нагоды 100-годдзя Ларысы Геніюш (Зэльва); мерапрыемствы па ўшанаванні памяці Ніны Мацяш, заснаванне штогадовых літаратурных чытанняў «Бабіна лета Ніны Мацяш» у Белаазёрску; арганізацыю і правядзенне штогадовага свята паэзіі Анатоля Сыса ў Гарошкаве (30 кастрычніка), а таксама цесную супрацу з беларускімі літаратурнымі і культурніцкімі праектамі: «Дзеяслоў», «Верасень», «Будзьма беларусамі», «Прайдзісвет», «Галерэя Ё» і інш. Кіраўніцтвам СБП праводзіўся пошук сродкаў на творчыя стыпендыі і адпачынак літаратараў (Швецыя, выспа Готланд, Балтыйскі Дом творчасці). Цягам апошніх месяцаў іх атрымалі А.Спрычан, С.Астравец, Л.Сом, В.Коўтун і В.Стралко.

У галіне міжнароднай дзейнасці быў адзначаны ўдзел у працы Еўрапейскай пісьменніцкай Рады, прадстаўленне СБП у Міжнародным кангрэсе пісьменнікаў і літаратурных перакладчыкаў (Стамбул, верасень), удзел у літоўска-беларуска-польскім паэтычным форуме (Летува, М.Скобла, А.Івашчанка), правядзенне літаратурнага конкурсу, прысвечанага Л.Геніюш і ўдзел у «Пражскіх чытаннях» (сумесна з ПЭН-цэнтрам), падрыхтоўка даклада на ўдзел у міжнародным пісьменніцкім форуме па аўтарскім праве (21 лістапада, Стамбул), правядзенне і ўдзел у беларускіх сустрэчах (круглых сталах) з літаратарамі замежжа (Вольга Такарчук (Польшча), Мікаэль Німі (Швецыя), распрацоўка прапановы і перамоваў з украінскімі ўладамі аб увекавечванні памяці і правядзенню ўрачыстых мерапрыемстваў з нагоды 80-годдзя У.Караткевіча, а таксама хадаініцтва і перамоў з Дзяржкаммітэтам Украіны

Г.Бураўкін, С.Наркевіч, С.Законнікаў і В.Казько ў перапынку пасяджэння Рады СБП

па друку аб выданні выбраных твораў В.Быкава і выбранага С.Грахоўскага ў перакладзе паўкраінску (з кастрычніка кнігі ў друку).

Асноўнымі кірункамі выдавецка-папулярызатарскай дзейнасці СБП ў апошнія месяцы сталі перыядычная падрыхтоўка і выданне незалежнага дадатка «Літаратурная Беларусь» у газеце «Новы час» (1-2 разы ў месяц), падрыхтоўка, выданне і распаўсюд кніжна-рэкламнага бюлетэна СБП «Кніганаша» (раз у два месяцы). Выйшлі ў свет чарговыя 4 кнігі серыі СБП «Кнігарня пісьменніка»: «Праўда як рэлігія» (гутаркі В.Быкава з Ю.Залоскам), «Мост святога Францішка» Д.Бічэль, «Сакрамэнта» Г.Багданавай і зборнік прозы беларускамоўнага літаратара Польшчы М.Андрасюка. Вядзецца праца па ўкладанні і пошуку сродкаў на выданне чарговых кніг гэтай серыі: кнігі выбранага Н.Мацяш і А.Сямёнавай. Працягваліся — да ўсяго — архіўныя розшукі і завяршэнне падрыхтоўкі да друку чарговых тамоў Поўнага збора твораў В.Быкава, завяршалася падрыхтоўка і каардынацыя выдання юбілейнага альбома, прысвечанага 100-годдзю Б.Кіта, укладзены абноўлены тэлефонны публіканскіх выданняў; аўтар пісьменнікаў». Сайт СБП lit-bel.org займае новы хостынг ды адміністраванне (штотдзённа інфармацыйна напаўняецца).

На пасяджэнні Рады адбыўся прыём новых членаў СБП. Імі сталі:

- Анатоль ВАЛЮК (паэт; нарадзіўся 1.01.1961 г. у в. Вішняўка Зэльвенскага р-на; закончыў Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт; друкаваўся ў рэспубліканскіх выданнях; аўтар паэтычнага зборніка «Музыка вятроў» (2008 г.);
- Лявон ВОЛЬСКІ (паэт, празаік, музыкант; нарадзіўся 14 верасня 1965 г. у Мінску; друкаваўся ў рэспубліканскіх і замежных выданнях ды калектыўным зборніку прозы «Паветраны шар»; аўтар паэтычных зборнікаў «Калідор» (1993) і «Фотаальбом» (2000));
- Уладзімір ЛЯЛІН (празаік; нарадзіўся 16.10.1951 г. у г. п. Хойнікі Гомельскага вобл.; закончыў Кіеўскае вышэйшае ваенна-марское вучылішча; друкаваўся ў рэспубліканскіх выданнях; аўтар 6 кніг нарысаў і эса па краязнаўству і ваеннай гісторыі («Мозырь в 1812 году» (2005 г.), «Фамілія каліноваго

- края» (2008 г.), «Белорусские поля сражений 1812 года» (2009 г.), «Калиновичи на перекрестке дорог и эпох» (2010 г.) і інш.);
 - Анастасія ЛАЗЕБНАЯ (Стася НАРКЕВІЧ) (празаік, паэтка, гумарыст, публіцыст; нарадзілася 28.06.1952 г. у в. Кушляны Маладзечанскага р-на; закончыла факультэт журналістыкі БДУ; друкавалася ў рэспубліканскіх выданнях; аўтар калектыўнага зборніка «Прыдзвінне» і ўласнага зборніка аповядаў «Настальгія» (2008 г.);
 - Сяргук СЫС (паэт, перакладчык, публіцыст; нарадзіўся 26.01.1962 г. у в. Пракісель Рэчыцкага р-на Гомельскага вобл.; закончыў Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт; друкаваўся ў рэспубліканскіх і замежных выданнях; аўтар калектыўных зборнікаў і анталогій, а таксама кнігі паэзіі «За трапяткім матыльком каханьня» (2000 г.) і «Стрэмкі»; творы перакладаліся на англійскую, польскую, расійскую, украінскую, літоўскую і сербскую мовы);
 - Дмітрый ПЛАКС (паэт, празаік, драматург, перакладчык; нарадзіўся ў 1970 г. у Мінску; піша па-беларуску, па-шведску і па-расійску; аўтар кнігі «Жара» (2004), «Су Twomblys dagbok» (2006), «Трыццаць тэкстаў» (Мінск, 2009));
 - Андрэй ПРОХАРЧЫК (празаік, мемуарыст; нарадзіўся 23.02.1928 г. у в. Зазерка Пухавіцкага р-на Мінскага вобл.; кандыдат навук; закончыў Маладзечанскі настаўніцкі інстытут (1950 г.) і аспірантуру Мінскага педагагічнага інстытута; удзельнік Вялікай Айчыннай вайны з траўня 1943 года (быў сувязным атрада Панамарэнка 2-й Мінскай партызанскай брыгады, узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны II ступені і 12-ю медалямі; аўтар 12 зборнікаў прозы і вершаў);
 - Усевалад СЦЕБУРАКА (паэт, празаік; нарадзіўся ў 1981 г. у г. п. Вялейка Мінскага вобл.; закончыў БДУ; друкаваўся ў рэспубліканскіх выданнях; аўтар зборніка паэзіі «Крушня» (2008 г.).
- «Літаратурная Беларусь» шчыра віншуе папаўненне СБП, сярод якіх — яе сталыя і, спадзяемся, новыя аўтары.

Матэрыялы старонкі падрыхтаваны паводле ўласнай інфармацыі, а таксама Радые Рацыя

▶ ВЕРШЫ

СА МНОЙ ЗАЎЖДЫ
ПРЫТОЕНАЕ РЭХА...

Васіль ЗУЁНАК

* * *

На тое і восень прыходзіць,
Прыродаю мудрай даецца,
Каб мог ты аднойчы даўмецца
З палёгкаю выдыхнуць: «Годзе...»

Было — і вясны, і любосцяў,
І лета мядовага ўдосталь.
Навошта ж гукаць тую ростань?
Хіба ты забыўся там штосьці?..

Нічога не дасць гуканне,
А восень тастамент накрэсліць:
Застанься навечна з песняй,
Разбіўшы ўспамінаў камень...

Кветкаеды

Квітнення лёс: і плойма кветкаедаў,
І кожны не абедаў і не снедаў,
І кожны спадзяецца на вясну.
На кветку кожную — дзясяткі ненажэраў.
І кожны да нектарнае крыніцы
Сваім патомствам прагне пасяліцца:
Ячка ўджаліць каля сэрца ў кветкі, —
Расціце, кветкаедавыя дзеткі!
І стол салодкі тут вам і калыска...
З галінак асыпаюцца агрызкі,
Уежна нераскрытыя палёсткі
Хрумсіць, як на зубах у выжлаў косткі.
У вусцішчы стайць нямая крона, —
Ні пчол і ні мядовага іх звону...
І толькі пруюца плоймай кветкаеды, —
Здаецца, загрызе сусед суседа.
І кожны пнецца першым да стала,
Каб яблыня мая не расцвіла...

На беларускім Парнасе...

На беларускім Парнасе
Рыфмаў не чутна амаль, —
Тут бур'яном разраслася
Чыноўная «вертыкаль».

Дух волі пратручваюць газам
Падданства і рабскай хлусні.
Мяцвячыны метастазы
Ідэйны прыбрамнік сніць.

Літаратурную хату
Палкоўнік былы беражэ:
А раптам Пегас крылаты
Не тое й не так заіржэ...

Там, дзе гарэвалі музы,
Гукалі ў нябесную сіль,
Трымаюць чыноўныя шлюзы
Літаратурную плынь.

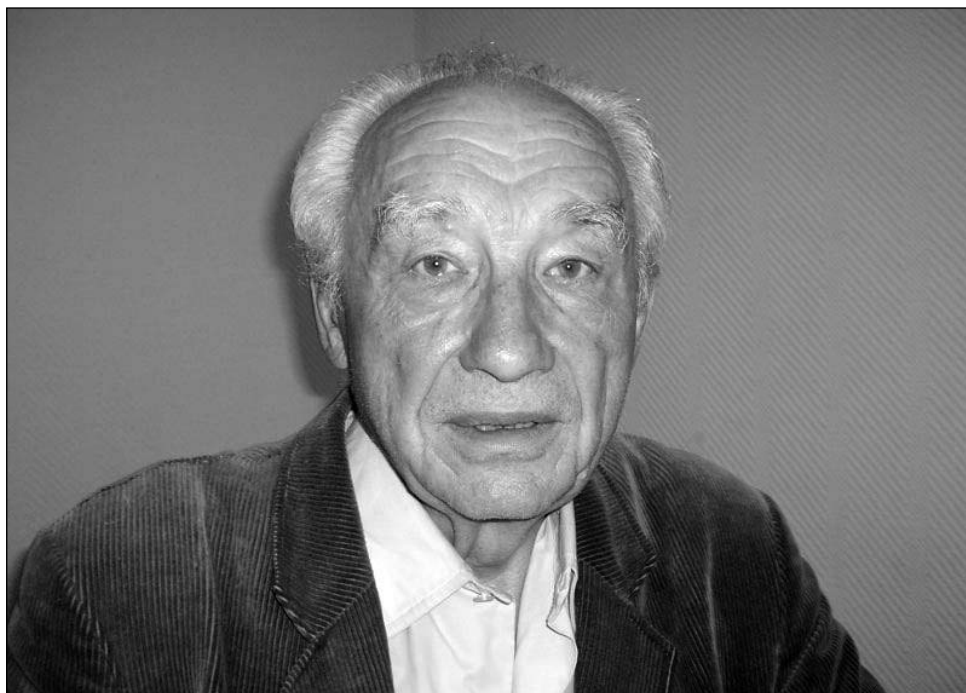
А сэнс: каб паток той хлынуў —
О, як ім уладна карціць! —
На кола ўладнага млына —
Уладныя жорны круціць.

Ды толькі памолу не будзе —
Дарэмна чакае млынар!
Паэты — гісторыі суддзі,
А не прадажны тавар.

І грывне паток з Парнаса —
Не схопіш уладнай рукою, —
Змяце і шлюзы, і насып,
Каб вольнай разліцца ракой.

Усылку!..

Гналі ўсылку паэтаў
На Чорнае мора:
З Рыма — Авідзія,

З Санкт-Пецербурга — Пушкіна.
Гэта было
У тысячагодне-стагоднім
Учора.
Век наш
Вольных паэтаў
На хвалях зўкінскіх пагушкваў.
Пёрлі самавыгнаннікі —
З цела уласным і жончыным.
Хто ў Піцунду, а хто ў Кактэбель,
А хто ў Гагру, —
Хто з інфляцыяй духу,
Хто з раманам няскончаным,
Хто гаіць рэцыдыў паэтычнай падагры...

Сёння был чарнаморскіх этапаў сонечных
Сніцца казкай
З пытаннем —
Каму падказаць:
Ад жабрацкай нястачы паэтаў баронячы,
Ці не варта было б
Зноў у сылку
На поўдзень
Да мора,
Ссылаць?!..

Знойдзеш слова

Знойдзеш слова — кінеш каменьчыкам,
Як на першы звонкі лядок, —
І заскача вясёла: цок-цок!
І ўсміхнецца ямб пакаменчаны —
І табе, і вершу сустрэчнаму, —
Нібы зробіш да радасці крок
На адзін — хай і горкі — радок.

* * *

Сябрам — віртуальнае SOS

Амор Султанаў, Кондру Анатол,
Матс Траат і Туманбай Малдагаліеў...
Як дрэва абламаная галіны
На зруйнаванай звышдзяржавы дол...

Сябры мае з маёй былой краіны,
Я плачу не па ёй, але чаму
Плачу — так безнадзейна — і каму?! —
За страту нашай колішняй сябрыны?

Мне не шкада імперыі — але,
Калі не песняй, ні радком не дагукаца,
Якіх яшчэ баяцца акупацый
З імперскаю наваляй начале?!..

Шчыміць душа: без еднасці паэтаў
Вялікае, святае штосьці гіне.

Шлю вам — як прывітанне —
настальгію.
А чым вы мне адкажаце на гэта?

* * *

Зямлі і неба валадар —
Такі мне боскі выпаў дар.
Ды памыліўся, пэўна, Бог:
Я зберагчы той дар не змог, —
Згубіў. А засталася мне —
Па сходнай для зямлі цане —
Адно: вязанка крэўных слоў —
Не свет узрушыць да асноў,
А на нябёсы зазірнуць:
Знайсіці — і Богу дар вярнуць.

* * *

... Пора узнать, что в мироздании,
Куда ни обратись — вопрос,
а не ответ...
А. Фет

Я тыдзень з Фетам размаўляў:
Перад сталом аперацыйным
І зноў — вярнуўшыся здаля
Ў палаце рэанімацыйнай.

Лірычнай кладачкай паэт
Правёў мяне над той ракою,
Дзе і жыццё і цэлы свет
Адной трымаюцца рукою.

Яна ўсявышняя, і ёй
Я аддаваў сваё імгненне
Зямное — перад той сцяной,
Якую й твай не зрушыў геній.

З пытаннем нада мной стаяў —
Нябачны — побач з урачамі:
Натхнёная душа твая
Мяне надзеяй вырвала...

То дзякуй Богу, дзякуй вам,
Хірургі, скальпеля паэта,
А пахвалю — сябе я сам,
Што ўзяў на ўлёкі томік Фета.

* * *

Радню паззію з прозай,
Лірыку з эпасам.
Жыву, як шпак на бярозе.
А песня? З жыцця і лепіцца.

Прынёс ў гняздо пярэньку —
Пад бок ці пад грудкі шпачысе,

Прысеў, гайдануў галінку —
Душа ад радасці й свісне.

У дзюбачку, як у дудачку,
Песеньку выцінаю...
Сказаў бы, што заўтра адбудзецца, —
Ды гэтага я не знаю...

Мемарыяльная дошка

Самотны Пімен Емяльянавіч...
З былой кватэры ў камяніцы
Збярог шматок сцяны цаглянае... —
А дзе ж іначай прыхіліцца?..

Хандра зімовым
дажджлівым днём

Пры Моцарце заўсёды ёсць Сальеры, —
Іначай нельга: абавязан быць!..
Душы замеры, помыслаў намеры, —
Як разгадаць, што ў тых вірах вірыць?

Падхопліва, з ахватай уяўленне
Малое — міражы ці муляжы? —
Цяпельца боскага звініць вясёлы геній,
Віноцца ў комін зырккія вузлы...

Пасланне Зніча па складах чытаю
Ці Перуноў тастамент-запавет?
Старонкі пламяністыя гартаю —
А можа й свой пабачу раптам след?

Бо не настолькі ж чалавек я шэры,
Як гэты дождж — і летам, і зімой...
Калі я Моцарт, хто ж ён, мой Сальеры?
Калі — Сальеры, хто ж ён, Моцарт мой?

А можа, я і ёсць — і ў тым, і ў гэтым?..
Іскрынка ў вусны дэжае, як аса...
Маўчу, маўчу... Валодай, Моцарт, светам!
Віват, Сальеры!..
Я... як-небудзь сам...

Прышэсце

Калі адлічыць паўстагоддзя назад —
Хоць час не валодае цудам вяртання,
Усё ж паспрабуем, — і зноў інтэрнат
Філфакаўскі наш на Бабруйскай паўстане.

Калі яшчэ Клышка быў Толем Клышко,
На «ко» прамалюліся Свірка і Цвірка;
Калі і Ясеніна томік цішком
Чытаўся ўзахоп, як «пяць лыжак заціркі»;

Калі і Гілевіч, і Лойка амаль
У класіках — хай і належна — хадзілі
Ды бралі навуку ў хаўрус, бо, на жаль,
Жыве чалавецтва не рыфмай адзінай;

Калі Барадулін і ў казачным сене
Пабачыць ён мог, як маркоціца Нобель;
Калі дзервянела — кахалі ці не?... —
Інтымная лірыка ў трэцяй асобе;

Калі: ды на хлеб ды каханна б мёд! —
Медытаваў у рыфму Вяцінскі,
І спрэс учарнелы рэдактарскі лёд
Ламала Вяжба сэксуальнай націнкай;

Калі яшчэ вершы папісваў Рыбак
І з рыфмаю не расквітаўся Чыгрынаў,
А Пташнікаў, быццам з «Ля Скалэ» спявак,
Класічнаю арыяй цешыў сябрыну;

Калі на асфальце сена касіў
Стральцоў з цыгарэткаю інтэлігенцай,
А сам палачанін — таму й не прасіў
Бураўкін па-княску сабе індульгенцыяй;

Калі дарога праз лес вяла
Сачанку крокам мініятуры,
Калі Сіпакоў зразумеў, што з сяла
Шлях самы кароткі ў літаратуру;

Калі над старонкай пакутна карпеў
І стыль глянцаваў і ваксіў Адамчык... —

Тады беларускім гімнам той спеў
І грывнуў — раз-два! — і ў дамкі:
Ці верш, ці балада, ці прозы сувай, —
Размах, шырыня і веліч!..
І хоць не з Бабруйскай, а ў дошку свой, —

То быў — і ёсць! — КАРАТКЕВІЧ!..

▶ ВЕРШЫ

ГЭТА ЗАВЕЦЦА —
НЕЗАЛЕЖНАСЦЬ

Макс ШЧУР

Статыстычная справаздача

Найшыкоўнейшы гатэль свету
Найстарэйшая дзейная сынагога
Найвялікшая конная статуя
Найбольшая колькасць прывідаў і курваў
на метар квадратны
Найвышэйшы праэнт друкаваных выдан-
няў на чалавека
Найменшая адлегласць між барамі
Найвузэйшая вулічка кантыненту
Найніжэйшы век палавай сталасці —
места крайнасцяў, у якія лепш не ўдарацца
(я не ведаў пра гэта, калі выйшаў тут
з цягніка,
тады яно здавалася мне

шматразова складзеным
аркушам Менску, на які я быў прымяраў
тэмп хады і шырынню свайго кроку

правінцыяля),
многія яшчэ называюць яго цэнтрам свету,
многія іншыя — прамачахай гарадоў;
яго (не)аднойчы нават хацелі зраўняць
з зямлёю,
ды калі пагроза (крыў бог) канец канцоў
спраўдзіцца —
спадзяюся, яго будуць памятаць не за гэта.

Хварэць вясной. Па-халасцяцку.
Адліга запаўзае ў нос.
У цэнтры свету. Быццам цацкі
вакол — газет і кніжак стос.

Ад цела не прасіць экстазу,
а быць удзячным, што яно
не хоча прызнаваць паразу,
маўляў, яму не ўсё адно.

А з вечарам надыйдзе ўчора,
нібы той «заяц», што крадком
дурыць спрабуе кантралёра
прабітым раз ужо квіткам.

Вокам, нікому не прыязным,
паўтор гульні жыцця глядзі
накшталт хакейнага суддзі —
штосьці між карнікамі і вязнем.

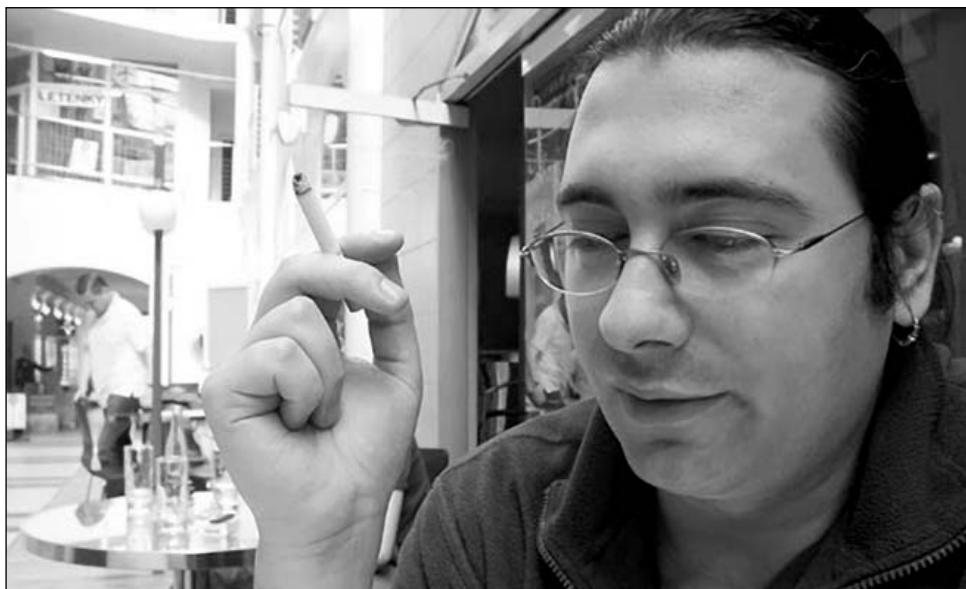
Сыходзяць вечары. Больш іншых
шкада пазначаных самотай,
кампаній людзей няісных,
калі а пятай (ці а шоста)

ізноў прыходзіш у прытомнасць,
зноў ловіш гаманец на нітцы
ў далоні часу патаёмнай,
што ўсё жыццё нам толькі сніцца,

і разумееш пакрысе, не
наўгад, што прабуджэнне — дзіва,
не меншае за ўваскрасенне.
Ці нават большае, мажліва.

Сміхаў

З П1 на П5 — добры шахматны ход,
зрух у часе наперад на сто-дзвесце год;
там гадзіна залічваецца за тры,
і пластычна з'юнелы Шаўчэнка стары
там не чуе знаёмых нязмушаных «блях»
(побач мову ягоную гвалціць зямляк);
там цвінтар нагадае сылюр ці дэвон,
(акіяны, што смарагдам пакрыты здавён),
як і тое, што ў свецкае славы і красы
не бываюць аднолькавымі адрасы,

бо адзіна закінутасць ёсць прыгажосць,
як твая адзінота цяпер ёю ёсць.
Там святло дробкай попелу ў шклянцы плыве
(падабенства не ўкладваецца ў галаве),
сілай звычкі ільга настальгію адчуць
на раскеліне ў кувалі, што ўраз прыбярэць;
там вядуць, бы п'яносу, плячымым шышотам
шараговыя гмахі абшарпаны дом,
што адным з нешматлікіх мог бога туліць...
Па дарозе дамоў між сучасных куліс
трапіш у Ратэрдам праз шмат вёснаў і зім
і ўваскрэснеш — ічаслівы, той самы, адзін.

Залевай пад лінейку стрэх
раён падзелены на зоны.
Цяплынь зняла вясновы стрэх.
Шум ліўня ловаць парасоны,

нібы антэны — сатэліт.
Агонь бэтлемскі цыгарэты
аберагае сатаніст
на доўгім шляху да Лярэты.

Ноч больш бяспечная ў дажджы.
Адно спадужніцы-скульптуры
блішчаць алеем, ды смаўжы
паўзуць на лужынах амбразуры.

Вось так, квартал цераз квартал,
ад самалюбства адурэлы,
ты Менск упэўнена гартаў,
нібы старонкі «Ражуэлы»*.

* «Rayela» — раман Хульё Картасара (1914–1984).

Malovanka

Дзесяць гадоў яна чакала,
застаўшыся ў дзеўках, дакладней — у вёсках.

Што змагла — захавала, не лічачы
дробязяў;
касметычная аперацыя, выпаленая
татуіроўкі шыльдаў.

Дрэва па-ранейшаму спрабуе
перарасці касцёл.

Вечар ператварае цагляныя муры
крэпасці
ў сонечныя батарэі,
тэрасы гатэлю — у аранжэры
па развядзенні рысу.

Нетры будынку памятаюць кінасеансы,
як вантробы манахікі — грэх.

Травень: падаткавыя вакацыі,
рэшту году мы будзем працаваць на сябе,
як дагэтуль адпачывалі для іншых.

...Ты ў іншым часе. Гаспадар краёў,
куды, бы ў сон, Бог шлях нам запавёў.
Борхэс, «Аднаму кату».

Я — сумны кот. Яму ўсяго хапае:
насельнік не адной, а дзвюх кватэр,
адной — належаць, у другой — дрымае,
схаваўшы кіпцюры і зубы ашчэр.

Ён любіць цішыню, паспаць удосыць,
такі ж, як я, рахманы дамасед,
і тым не менш, на дзверы вухам косіць,
ці не вярнуўся гаспадар, сусед.

Уражвае ягоная адданасць:
хоць ад суседзяў мы не адстаём,
кот памятае, кім любімы да нас
ён быў, калі яшчэ быў кацяням.

Ён спіць сабе. Мне аднаму вядома,
што мой драпежны госць — нідзе не дома.

Паўсюль яму патрэбнае адно:
адчыненая фортка. Лепш — вакно.

Наш дом — наняты намі пансіён.
Мы госці ў ім, прыстанку летняй зморы.
Нішто не перарве наш дзённы сон.
Фіранкі гойдаюць арэлі, як на моры.

Крык пёўня, пах пасечанай травы —
з любога месца блізка да Карэліч,
паўсюль у нас — нязначныя правы.
Фіранкі гойдаюць далей свае арэлі.

Котка

Цягам апошніх дзесяці гадоў
да нас ніхто іначай, як праз дзверы, не ўвайшоў,
як і пакуль не выйшаў. Не сказаць каб
мы не чакалі гэтага зусім. Але ўначы
ты стала ўрэшце першаю, знянацку
ўвайшла ў вакно, нібы забыўшыся ключы,
агледзела кватэру з разуменнем чалавечым,
нібыта ўжо калісьці тут жыла.

Хоць насамрэч ты
шукала ініага вакна, і іншых жыхароў —
ды толькі ці не ўсё адно табе, драпежы,
хто дасць табе талерку з малаком?
Ты памятаеш добра, дзе твой дом:
не там, дзе гаспадар, а там, дзе досыць ежы.
У вас гэта завецца — незалежнасць,
а як быць нам, табой прыручаным звяром?

«Beverly Hills»

Лета — пара кактэйляў,
малочных і генетычных.

Бойкі алкакартэляў
у вуліцах субтрапічных.

Боязна выйсці вонкі
з засені абрыкоснай,
з палубы саду-джонкі
скочыць паўголым, босай.

Ці ж не цудоўна ў раі
белых стандартных крэслаў?
Велічна дагарае
на даляглядзе крэйсер.

Толькі паблізу недзе,
тоячы ціш кватэраў,
сталі дамы на рэйдзе
яхтамі мільянераў.

Халодным жнівеньскім днём...
Анемпадыстаў

Гарыць зрання
да схілу дня
ліхтар. Імгнення даўжыня

ўвагнала клін
у бег хвілін.
Мы прайграем, таму й фалім —

стары прыём.
Даждлівым днём
арыштаваны акаём.

Надвор'е кціць.
Кацейка спіць.
Субота. Застаецца піць.

Апошні месяц у Стакгольме
заўжды быў лепшым, чымся першы.
Хоць прэч ніхто нас не прыспешваў —
Ад'езд лунаў у наваколлі.

Прэч не хацелася, ды ў цэнтры
больш не было дзе заставацца —
ічасліва, сумны «Густаў Ваза»*,
плывец ля берагу-плацэнты,
пакуль, дармовыя канцэрты
і тусінг чатырохпрацэнтны —

і мы вярталіся на вёску,
а нам зайздросцілі: у Прагу!..
Пазней «пашчасціла» бадзягу:
я ўсё ж прапіскай абзавёўся

з твайёй адрэаю. І хоць там
не быў, не бачыў той кватэры —
і я калісьці быў стаггольмцам.
Прынамсі ў думках. На паперы.

* Карабель-музей у Стакгольме.

Цішыня

Цяжкія каласы фантану
пад карань верасень падыцяў,
адбыўся пострыг у нірвану
зімы — на тле паўзабыцця

я мкнуся прыгадаць кватэру,
дзе быў гадзіннік як абрыз,
што пацвярджаў мае «не веру»
перыядычным сонным «бразь»,

яму пад колер п'яніна
гуло затоенай струной,
бы закаханае наўна
ў ягоны вымушаны бой,

над алтаром Мадона Літа
душыла цыцкай дзіцяня,
што перачытвала сярдзіта
назовы кніжныя штодня.

Партрэт, калісьці цудоўнай,
у цішыні старэў, і мы
сям'ю нагадвалі ўсё меней,
а больш — адлеглыя шумы...

Я так любіў яго, халера —
свой дом — і крэпасць, і прыгон...
І хай пад хвост мяне Палерма*
ўзасмок цаліце наўздагон.

* Раён Буэнас-Айрэсу.

КРЫТЫКА

22 (14)

▶ ЛІТАГЛЯД

ЧЫСТАЧЫТАННЕ

ЛЕГГАЛ

**Калі надарылася нагода
рэцэнзаваць «ДЗЕЯСЛОУ»,
то найперш зажадалася
вось гэтай шчырай размовы
— агляду, абмеркавання яго
публікацый, погляду збоку...**

Падумалася, што аўтарам часопіса не хапае зваротнай крытычнай сувязі, што яны варацца ў сваім соку, пакінутыя самі на сябе. Маўляў, надрукаваўся ў такім салідным выданні — і ўжо гэтым будзь задаволены, калі не шчаслівы. Таму — па прынцыпу бумеранга — паспрабуем вярнуць аўтарам уражанні ад кінутых ім на волю лёсу іх мастацкіх твораў і літаратурных тэкстаў...

Бадай, адразу вызначымся з найбольш важнымі, на мой погляд, публікацыямі апошняга па часе 47-га (чацвёртага за гэты год) нумара «Дзеяслова». Такіх чатыры: пачатак новага рамана Людмілы Рублеўскай «Сутарэнні Ромула», нізка вершаў Ігара Кулікова «Закон узаемнае невылучнасці», прэзентацыя інтэрнэт-часопіса «ПрайдзіСвет» ды прадстаўлены Міхасём Скоблам вершы і ліставанне Ларысы Геніюш.

Цягам усяго часу свайго выдання часопіс стварае ўражанне аднастайнасці, як стрыжняваканцэптальнай, так і тэматычнай ды, можна сказаць, і аўтарскай. Дрэнна гэта ці добра? Аднозначнага адказу быць не можа. Такім некалі быў «Новый мир». Тут і ўхвала і папрок разам. Ухвала за нацыянальна-ідэіную і грамадзянскую вытрыманасць. Але і адчувальнае ігнараванне паправак на час, які, між іншым, і ў мастацкім вызначэнні застаецца рухомым.

Пачну з даволі таленавітай, амбiтнай, дастаткова раскручанай і пазнавальнай літаратурнай дамы. Людміла Рублеўская піша ў вельмі запатрабаваным цяперашнім гіблым часам нацыянальным накірунку і ў той прымальнай маладой чытацкай аўдыторыі мадэры, як гэта рабіў трыццаць-сорок гадоў таму У. Караткевіч. Іншая справа, як пры сённяшнім ладзе беларускага грамадства такую літаратуру прапагандаваць... Але ж ці было тое лягчэй і тады? (Што праўда, аднатыйнасць тэматыкі твораў Л. Рублеўскай, дзе гістарычна-нацыянальны матыў уплятаецца ў кантэкст сучаснага твора як нейкая рэтра-прышчэпка ў прычоску сённяшняй модніцы, нярэдка трывожыць.) Адчуваецца, што супраць пісьменніцы з вядомым літаратуразнаўцам і архівам Віталем Скалабанам дае ёй шмат дакументальнай, невядомай шырокай публіцы, гістарычнай фактуры для новых творчых задум... Раман «Сутарэнні Ромула» напісаны ў стылі фэнтэзі: галоўная геранія Арсенія, рэдактарка і адносна маладая літаратарка, пераносіцца з цяперашняга часу ў пачатак мінулага стагоддзя. Пераход ад рэальнага да «гульні» выписаны

хоць і не зусім пераканаўча, але на дабротным мастацкім узроўні. У тканіну змыслена літаратурнага твора «ўшываецца» дакументальная падкладка з рэальнага жыцця, але белыя ніткі, на жаль, застаюцца бачнымі. І ўсё ж пачатак твора пакідае ўражанне майстравіта напісанага рэчы, чытаецца лёгка, хоць яму і бракуе той высокай ідэйнай і псіхалагічнай (драматычнай) напругі, якая захоплівае ўсю чытацкую істоту, робіць яго (чытача) не назіральнікам, як у дадзеным выпадку, а саўдзельнікам, як, скажам, у лепшых творах А. Федарэнкі ці Ю. Станкевіча.

У рамана супрацьпастаўлены беларусы: усходнікі і заходнікі, праваслаўныя і каталікі, шляхта і прасталюдзіны, паны і прыслуга... Менавіта іх узаемаадносінны ў грамадстве паўплывалі на палітычныя і грамадскае становішча беларускай рэспублікі (ды і на жыццё сённяшняй краіны таксама яшчэ ўплываюць). Вельмі добра, адметна і пры гэтым ненавязліва выпісаны фактура і партреты герояў, хоць сам сюжэт развіваецца адстаронена, нераўнаважна як у эсэ (некаторыя апісанні, скажам, знарочыстыя ўстаўкі пра А. Блока і М. Горкага, не адыгрываюць ніякай ролі). Кантрастна выпісваецца (нават візуальна прахытаецца) наш сённяшні час з яго характэрнымі рысамі і тыпажамі (паэт Анатоль Сус, гістарычны літаратар Вітаўт Чаропка падаўся мне прататыпам Вячкі Скрыніча, галерэя «Падземка» і г.д.). Праўда, часам пачынаецца міжвольная фрывольная гульня ў само пісанне: сур'ёзны фрагмент раптам перарываецца нейкай жаночай сентыментальнасцю, якая разбівае чытацкае суперажыванне абарванага эпизода. Але што да стылёвага гладкапісу, то ён як бы нівеліруе высокамастацкае і чыста літаратурнае ў Л. Рублеўскай — бо ўсё ж пісьменніцы бракуе жыццёвага вопыту, таго, што яна іранічна называе «твараю аб

асфальт» (у гэтым устаўным пасажы, дарэчы, я нечакана пазнаў сам сябе: «стары паэт, які пакінуў пісаць вершы»...).

Падчас ствараецца ўражанне, што не пісьменніца вядзе рэй (стварае сюжэт) твора, а здабытыя (прачытаныя ёй) архіўныя матэрыялы выпростваюць закручаную канву рамання інтрыгі... Такі пасаж. Студэнт П'янкоў выклікаецца ў наркамат замежных спраў для правядзення з ім агентурнай работы. Узнікае пытанне, чаму ён выкліканы ў гэтую дзяржаўную ўстанову, а не ў ГПУ? Адтуль яшчэ дзве дэталі. Сеўшы, «П'янкоў страсянуў галавой і, каб адагнаць морак, адана ўтаропіўся ў мудрыя вочы намалёванага Леніна — вялізны партрэт у цяжкай багетнай раме вісеў, як мае быць, на сцяне за спіной гаспадара кабінета...». А напрыканцы аўдыенцыі той самы гаспадар «блаславіў» студэнта, «падпусціўшы належнага пафасу ў голас, і Сталін на сцяне, здавалася, ухвальна зірнуў мудрым прыжмураным вокам». Зрэшты, па тым часе вісела ў высокіх кабінетах і па два партрэты. І ўсё ж, чытаючы наступнае, пачынаеш разумець аўтарскую алузію: «Яе перасмыкала ад адчування, што насамрэч трапіла ў тую эпоху, калі на сцяне віселі вусатыя партрэты, а навуковыя дыскусіі заканчваліся расстрэламі. Нават нейкая даўжынёй з глыток паўза ўзнікла ў асэнсаванні рэалій...». Вось гэтая паўза асэнсавання рэалій і вартая, каб скасаваць увесь мой негатыўны крытычны сверб...

Партрэт галоўнай гераніі, які ў чытача асацыіруецца з аўтарскім (у нашым часе) і Алеся Вяжэвіча (родзіца Арсеніі ў прамінулым) падаецца не толькі ў ружовых фарбах, а ў некаторых момантах негатыўна і нават асуджальна. Шкада толькі, што нярэдка ў Л. Рублеўскай цэнтральная ідэя твора (у дадзеным выпадку нацыянальная) ПАЎСТАЕ над ідэяй мастацкай. Таму

часта даводзіцца спыняць сваю чытацкую ўвагу менавіта на асобных кантрапунктах твора. Да прыкладу, на фармуліроўцы, якая зрываецца з вуснаў Данілы Раманавіча Корб-Варановіча ў дачыненні Вячкі Скрыніча: «Усе вашы раманы чытаў. Вунь у гэтай шафе стаяць. Мой улюбёны — апошні... Пра князя Глінскага. Вядома, з гістарычнымі фактамі вы абыходзіцеся гэтак вольна, як гусар з пейзажамі, але... Я заўсёды згаджаўся з думкаю, што нам трэба найперш ствараць прыймальныя рамантычны нацыянальныя міф...».

Гучыць як аўтарскае крэда, з якім, прызнаюся, я цалкам згодны. Таму будзем з цікавасцю чакаць працягу рамана. У Л. Рублеўскай ёсць свой інтэлігентны, даволі грамадска-актыўны чытач. І гэта значыць, што пісьменніца сваёй заўважнай плённай творчасцю і надалей пашырае кола нацыянальна заангажаванай беларускай аўдыторыі.

Ігар Кулікоў, нізкай вершаў якога «Закон узаемнае невылучнасці» адкрываецца нумар «Дзеяслова», мае шырокі інтэлект, добрыя кніжны досвед і несумненны дар версіфікацыі, але — зноў жа! — вобмаль жыццёвага вопыту, адсюль — «словы, словы, словы» ў адмыслова змысленым і выверана выстаўленым парадку. Чалавек, безумоўна, таленавіты, самасны і, здаецца, зусім малады, таму мае вялікі патэнцыял. А як ён выявіцца праз якіх дзесяць гадоў, Бог ведае.

Прачытаўшы яго нізку да канца, «скруціўшыся эмбрыйна», не мог даўмецца: пра што і дзеля чаго, бо мне, чытачу, як і паэту, патрэбная творчая эвалюцыя дзеля яго высокасці мастацтва, якое трымаецца не на пуставарожнім слове, а на слове, напоўненым жывым трагічным зместам змянога чалавечага жыцця. Да ўсяго стылістыка І. Кулікова аддае А. Хадановічам, а мысленне І. Бродскім. Аўтар гэтага асабліва і не

хавае, а падчас нават выстаўляе напарад, як бы парадуючы згаданым паэтам, альбо ўрэшце цэнтонна «сцябаецца» ад лішніцы іх умоўнага, але назойлівага куратарства:

*Ад усяго чалавека табе
застаецца ўсё.
Ўсё абсалютна.
За выняткам чалавека.*

Альбо гэтыя, пазнавальныя па іх бацьку, маскультурныя сімвалы, што, як лакмусавыя паперкі, выяўляюць прадаўжальнікаў роду яго паэзіі: Чычэн-Іцу, Паца-ваца, Лах-Нэсы, Тыгтыкала, Мацу-Пікчу... Агулам, нестасе жывых чалавечых пачуццяў: болю, радасці, перажыванняў натуральнага жыцця. Але што дзіўна, гэтыя па-свойму арыгінальныя парасткі вершаў, напоеныя сокам з каранёў сапраўднай паэзіі, не выклікаюць чытацкай алергіі. Гэта абнадзейвае. Што ж, будзем чакаць ад даравітага маладога паэта творчага і мастацкага ажыўлення...

Прэзентацыя інтэрнэт-часопіса «ПрайдзіСвет» атрымалася больш чым удаляя. Цэльнае ўражанне пакінула прадстаўленне партугальца Фернанду Пэсоа, які пісаў на роднай і англійскай мовах, пры гэтым хаваючыся пад рознымі псеўданімамі. Гэта творца высокага парадку і даўно быў варты знаёмства з беларускім чытачом.

*Што да мяне, то я нішу
прозу сваіх вершаў
І задаволены,
Бо ведаю, што спасцігаю
Прыроду звонку
І не спасцігаю знутры.
Таму што ў прыроды
няма нутра.
Іначай яна б не была Прыродай.*
**(Пераклад Кацярыны
Маціеўскай.)**

З прыемнасцю прачытаўся і парадыйны Макс Бірбам са сваім «Энохам Сомсам» у перакладзе Юліі Цімафеевай. Думаю, у далейшым чытачоў варта знаёміць з жыццём і творчасцю аднаго-двух замежных творцаў (лепш было б, каб аднаго класічнага і аднаго сучаснага). Карысці, часам, больш, чым ад сваіх, калі ведаць меру і прапорцыі.

Артыкул М. Скоблы, новыя вершы Ларысы Геніюш і яе лісты да Язэпа Найдзюка. ... Ёсць проста цудоўныя, выдыхнутыя пакутным холадам жыцця, вершы пра нашу нацыянальную долю. Вось страфа з верша «Сыну»:

*Май сэрца дзіцяці,
любі свой народ,
будзь прыкладам браццям,
будзь бацькам сірот,
у пекле — анёлам,
не толькі ў раю...
Я людзям для шчасця
цябе аддаю!*

Не ўпэўнены, што яшчэ ў якога паэта я сустрэкаў такую гранічна-непамысленую метафару: будзь «у пекле — анёлам», гэта значыць, заставайся чалавечным і ў самай цяжкай сітуацыі. Але больш за ўсё ўразіла яе наймаверна шчыра перапіска з Я. Найдзюком, асабліва ў параўнанні з ліставаннем Я. Брыля і А. Адамовіча, якія змаглі-такі знайсці свае творчыя

